

УДК 911.3

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

ПАПП В.В., ВАШУРІН О.В., ОСТАШ В. В.

Мукачівський державний університет

Актуальність. Туристичний бізнес України є невід'ємною складовою світового туристичного бізнесу. Держава проголосила туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки і культури, визначила основні цілі державного регулювання та пріоритетні напрями державної політики в галузі туризму. Незважаючи на значну теоретико-методологічну базу досліджень проблем використання туристсько-рекреаційних ресурсів вітчизняними і зарубіжними вченими, питання державного регулювання сфери туризму досліджено недостатньо, в першу чергу, щодо удосконалення механізмів державного регулювання та організаційної структури управління туристичною сферою у регіонах України. На сьогодні проблемним є питання класифікації механізмів державного регулювання у туристичній сфері виходячи з методів, засобів, важелів та інструментів, причому проблема полягає у їх достатньому науково-практичному обґрунтуванні. Ефективне державне управління може здійснюватися лише за наявності досконалих механізмів державного регулювання. Тому необхідна розробка системи заходів щодо підвищення ефективності державного регулювання сфери туризму на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Мета. Метою статті є дослідити основні механізми державного регулювання сфери туризму в Україні через систему регуляторів, яка визначає стан втручання і впливу держави на туристичну сферу.

Методологія. Теоретико-методологічною основою дослідження виступають положення вчень про систему державного регулювання туристичної сфери, наукові праці учених, нормативно-правове регулювання. У процесі дослідження використано загальнотеоретичні та спеціальні методи аналізу: аналізу та синтезу, історичний, абстрактно-логічний, програмно-цільовий та інші.

Результати. У процесі дослідження значна увага приділяється нормативно-правовій базі регулювання туристичної сфери України; процесам ефективного державного регулювання сфери туризму; принципам державного регулювання; взаєминам держави і ринку туристичних послуг; механізмам, за допомогою яких місцеві органи влади можуть ефективно впливати на соціально-економічний розвиток сфери туризму в регіоні.

Наукова новизна. Полягає в тому, що на основі багатоаспектних досліджень узагальнено механізми державного регулювання туристичної сфери діяльності.

Практична значимість дослідження заключається в тому, що проаналізовано основні шляхи удосконалення регулювання туристичної сфери діяльності на перспективу.

Ключові слова: державне регулювання, механізми державного регулювання, моделі державного регулювання, короткочасний вплив туризму, довгостроковий вплив туризму, принципи державного регулювання, прямий вплив туризму; непрямий вплив туризму; державне управління; цілі державного регулювання, туристична політика

У багатьох країнах світу саме за рахунок туризму виникають нові робочі місця, підтримується високий рівень життя населення, створюються передумови для поліпшення платіжного балансу країни. Необхідність розвитку сфери туризму сприяє підвищенню рівня освіти, удосконаленню системи медичного обслуговування населення, впровадженню нових засобів поширення інформації тощо.

Держава, згідно із Законом України "Про туризм", визнаючи туристичну діяльність однією з пріоритетних галузей економіки України, сприяє туристичній діяльності і створює сприятливі умови для її розвитку; визначає і підтримує пріоритетні напрями туристичної діяльності; формує імідж України як країни, сприятливої для туризму. Проте розвиток сфери туризму в Україні сьогодні гальмується недосконалістю нормативно-правової бази, а також методичної, організаційної, юридичної та інформаційної підтримки суб'єктів підприємництва в сфері туризму; недостатньою ефективністю механізмів державного регулювання та управління туристичними підприємствами; незначними обсягами інвестицій у розвиток матеріально-технічної бази туризму та туристичної інфраструктури; неефективністю використання рекреаційних ресурсів.

Об'єкти та методи дослідження. Ефективне державне регулювання потребує наукового та методичного забезпечення. Незважаючи на активізацію дослідницьких зусиль, спрямованих на аналіз питань туризму, певні аспекти державного регулювання цієї галузі залишаються вивченими недостатньо. Бракує досліджень, присвячених як теоретичному осмисленню зазначених питань, так і розробці науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо державного регулювання туристичної галузі на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Аналіз економічних показників розвитку сфери туризму в областях, містах і селах України свідчить про недостатню дієвість та активність господарчої діяльності в сфері туризму. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування недостатньо впливають на раціональне використання існуючого туристсько-рекреаційного потенціалу регіонів. До теперішнього часу не визначено механізми, за допомогою яких місцеві органи влади могли б ефективно впливати на соціально-економічний розвиток сфери туризму в певному регіоні.

В останні роки в Україні посилюється увага вчених та фахівців, які досліджують проблеми розвитку туризму, до формування національної туристичної індустрії, підвищення економічної ефективності туристичної сфери. Питання історії виникнення туризму досліджуються в працях В.І.Бурчакова, В.Г.Герасименка, Т.А.Дьорової, О.В.Лугової, П.М.Слободяна, В.К.Федорченка та інших авторів.

Вагомий внесок у вивчення економічної ефективності туризму здійснили Г.М.Алейнікова, А.І.Балабанов, А.Б.Гайдук, В.Г.Герасименко, В.Г.Гуляєв, А.П.Дурович, М.І.Кабушкін, М.П.Крачило, А.Д.Чудновський, І.М.Школа та інші. Проблеми формування державної туристичної політики аналізуються в роботах А.П.Дуровича, М.І.Кабушкіна, В.І.Цибуха та ряду інших авторів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити основні механізми державного регулювання сфери туризму в Україні через систему регуляторів, яка визначає стан втручання і впливу держави на туристичну сферу. Виходячи з поставленої мети поставлені такі завдання: проаналізувати нормативно-законодавчу базу регулювання туристичної діяльності; основні моделі, механізми регулювання туристичної діяльності; засади ефективності регулювання туристичної діяльності; роль місцевих органів влади у регулюванні туристичної діяльності.

Результати та їх обговорення.

Важливим аспектом впливу держави на діяльність господарюючих суб'єктів, у тому числі й у сфері туризму, виступає вибір тієї чи іншої моделі регулювання, так званої системи регуляторів, яка визначає стан втручання і впливу держави на туристичну сферу. Серед особливостей зарубіжних систем регулювання туризму необхідно виділити наявність цілого ряду громадських організацій, що виконують функції галузевого управління на різних рівнях і посилення маркетингових функцій органів управління у сфері туризму. Для ефективного функціонування туристичної сфери в Україні необхідно проводити заходи щодо формуванні й просуванні національного турпродукту, здійснення маркетингових досліджень, рекламно-інформаційної діяльності, організації та проведення міжнародних туристичних виставок, конференцій, семінарів, формування базового пакету інвестиційних проектів у галузі розвитку туристичної інфраструктури тощо [2, с.16].

Слід зауважити, що центральна державна туристична адміністрація в розвинених європейських країнах працює в тісній взаємодії з місцевою владою й приватним бізнесом. Така схема роботи виявилася досить продуктивною з погляду знаходження форм конструктивного співробітництва та взаємодії адміністративних органів різних рівнів державного та регіонального регулювання, а також для залучення фінансових коштів приватного сектора з метою виконання відповідних державних завдань. Наслідком такої

політики стала поява змішаних за формою власності (державно-приватних) інститутів у сфері регулювання туристичної діяльності.

При короткочасному впливі туризму за допомогою перерозподілу частини доходів населення в туристичний сектор зростає попит на послуги відповідних сегментів ринку. Це дає підставу розглядати розвиток туризму як інструмент перерозподілу видаткової частини бюджетів домогосподарств.

Довгостроковий вплив туризму створює ширший мультиплікативний ефект, що виявляється в розвитку сполучених галузей: будівництва, промисловості, сільського господарства, народних промислів і т. д. Унаслідок цього збільшується зайнятість населення, зростають його доходи. Так, досвід розвинутих країн, зокрема Франції, Іспанії, свідчить про те, що будівництво 100 місць розміщення туристів веде за собою створення 20 - 25 нових робочих місць по їх обслуговуванню [6, с.54].

Держава, визнаючи туристичну діяльність як одну з пріоритетних галузей національної економіки, здійснює її *регулювання відповідно до таких принципів*:

- сприяти туристичній діяльності і створювати сприятливі умови для її розвитку;
- визначати і підтримувати пріоритетні напрями туристичної діяльності;
- формувати уявлення про Україну як про країну, сприятливу для туризму;
- здійснювати підтримку і захист українських туристів, туроператорів, турагентів і їх об'єднань.

Одна з основних цілей державного регулювання туристичної діяльності - забезпечити права громадян на відпочинок, свободу пересування та інші права при здійсненні подорожей. Держава сприяє розвитку туристичної діяльності: допомагає готувати кадри, організовувати наукові дослідження в сфері туристичної індустрії, забезпечує картографічною продукцією тощо. За підтримкою держави українські туристи, туроператори, турагенти та їхні об'єднання беруть участь у міжнародних туристичних програмах. Одночасне формування туристичної індустрії повинне бути орієнтоване на створення нових робочих місць, збільшення доходів держави і українських громадян, збереження об'єктів туристичного показу, раціональне використання природної, історичної, культурної спадщини, зміцнення міжнародних контактів.

Взаємини держави і ринку туристичних послуг можна умовно розділити на відносини з приводу:

- стимулювання підприємництва в сфері туризму;
- охорони навколишнього середовища, в тому числі природних рекреаційних туристичних ресурсів;
- охорони життя, здоров'я, захисту прав та інтересів споживачів туристичних послуг [11, с. 38].

Створення сприятливих умов для інвестицій у туристичну індустрію, надання пільгових кредитів, установлення податкових і митних пільг туроператорам і турагентам, що займаються туристичною діяльністю на території України, приваблюючи іноземних громадян у цю сферу, скорочення податків і зборів або звільнення від них на початковій стадії створюваних разом із закордонними інвесторами компаній і фірм, допомога цільовими бюджетними субсидіями - це ті заходи, що повинні бути узгоджені з обов'язковими умовами по створенню додаткових робочих місць і залученню місцевої робочої сили й інших ресурсів, що сприяють активізації економіки.

Надання послуг туризму і рекреації в умовах ринку повинне супроводжуватися захистом прав та інтересів споживачів, забезпеченням їхньої безпеки. Правову основу для цього створює Закон України "Про захист прав споживачів", що визначає права споживача на безпеку послуг, на одержання необхідної інформації, гарантії і відповідальності постачальника (виконавця) послуг і т. д. Найважливішим засобом державного контролю над

підприємництвом у сфері туризму є ліцензування цієї діяльності, стандартизація в туристичній індустрії, сертифікація туристичного продукту. Це необхідно для захисту прав та інтересів туристів.

Туризм стимулює економічні процеси, відкриває додаткові ринки для продукції не туристичних галузей, унаслідок чого з'являються умови для зростання виробництва, застосування нової техніки, удосконалення технологій виробництва та зростання продуктивності праці. Виробничо-господарська діяльність у туристичній галузі виступає системоутворювальним фактором впливу на розвиток економіки в цілому.

Розвиток туристичної індустрії значною мірою впливає на розвиток усієї економічної системи. При цьому вплив на економіку, має як прямий, так і непрямий характер.

Прямий вплив виявляється в тому, що витрати туристів, які приваблюються підприємствами туристичної індустрії, підвищують доходи відповідної території, сприяють створенню нових робочих місць, зростанню рівня життя працівників туристичних підприємств.

Непрямий вплив виявляється в тому, що підприємства індустрії туризму, до яких безпосередньо надходять витрати туристів, коли придбають товари і послуги, необхідні для здійснення своєї діяльності, генерують економічну активність цілого ряду суміжних галузей. Ефект, пов'язаний з розвитком індустрії туризму, полягає не лише в тому, що вона дає деякий вихідний імпульс у формі припливу грошових коштів, зокрема іноземної валюти, а й у тому, що породжує хвилі зростання [2, с.26].

Специфіка послуг туризму відбивається і на процесі їхнього ціноутворення. Для них характерна висока еластичність цін у різних сегментах туристичного ринку, що залежить від співвідношення попиту та пропозиції. Нематеріальна природа, незбереженість послуг зумовлюють особливості ринкового ризику, пов'язаного з утворенням нереалізованих запасів туристичного призначення, а також імовірність того, що ціна на ці товари й послуги може бути збита конкурентами. Виникає небезпека "цінових війн" у різних секторах індустрії туризму, що загострюється сезонною диференціацією цін, їхньою залежністю від цін і тарифів на товари й послуги сумісних галузей. Державне регулювання повинне враховувати цю специфіку при здійсненні перегляду цін і тарифів на послуги галузей із природною монополією.

Державний механізм управління в туристичній сфері розглядається як виважена система прийомів, важелів та методів впливу державних органів влади на діяльність усіх суб'єктів туристичного ринку, а також способів практичного застосування їх за тієї чи іншої ситуації, якою обумовлюються цілі та завдання розвитку галузі.

Сучасний стан розвитку туристичної індустрії в Україні не відповідає наявному потенціалу туристичних ресурсів, низькою є її економічна ефективність. Однією з основних причин такого становища є недостатній рівень теоретичного осмислення соціально-економічної суті туризму як суспільного явища та його економічної значимості як прибуткової галузі. Важливою умовою забезпечення розвитку туристичної галузі в Україні є формування дієвого регуляторного механізму, який би поєднував у державне регулювання та ринкове саморегулювання.

Державне регулювання туристичної сфери - це сукупність методів впливу суб'єктів управління на туристичну сферу як об'єкт, які мають практичний характер та функціональну спрямованість для досягнення визначених цілей. Особливістю державного регулювання, що відрізняє його від управління, є врахування законів ринку в ході реалізації управлінських функцій. Державне управління є теоретичною оболонкою та концептуальною основою реалізації відповідного механізму, а державне регулювання відображене в практичному вимірі з обов'язковим включенням поточних процесів на ринку та їх прогнозів [5].

Державне регулювання галузю туризму повинно забезпечувати розвиток вітчизняного туризму, здійснюючи при цьому аналіз прогнозування розвитку найбільш ефективний, який відповідає як потребам самого туризму, так і всього суспільства в цілому. „Водночас кожен регіон як частина території держави залишається об'єктом державного управління”. Неможливо уявити стан туризму у відриві від економічного становища держави і окремих його територій. Він відображає рівень економічного розвитку регіону та його господарчого потенціалу, які є обумовлюючими факторами розвитку туристичної діяльності. Тому зараз, в період активного становлення туристичного ринку в Україні, крайне важливо визнати що галузь туризму потребує державного регулювання та управління, а також визначити стратегію його перспективного розвитку. Тому, необхідно послідовно здійснювати державну і регіональну туристичну політику.

Сутність державного регулювання туристичної галуззі виражається в цілях, засобах і формах його реалізації.

Основними цілями державного регулювання туристичної галуззі є: збільшення валового національного доходу від туристичної діяльності; збільшення кількості зайнятих в індустрії туризму; організація туристичної діяльності в цивілізованих рамках; збереження туристичних ресурсів; примноження туристичного потенціалу країни й окремих регіонів.

Досягнення цих цілей передбачає вирішення головного завдання державного регулювання – створення сприятливих умов для розвитку туристичної сфери за допомогою правових, економічних, адміністративних та інших методів дії, розподілу матеріальних і кадрових ресурсів з урахуванням існуючих пріоритетів.

Цілі державної політики розвитку туристичної галуззі реалізуються на основі функціонування системи державного регулювання туристичної галуззі, під якою розуміється сукупність організаційних структур і методів регулювання, що забезпечують виконання таких функцій, як: планування, що включає розробку стратегій і програм розвитку туризму, вироблення планів діяльності й механізмів їх реалізації; організація, що полягає у формуванні оптимальної організаційної структури туристичних адміністрацій, раціональний розподіл обов'язків і повноважень, сприяння створенню додаткових структур регулювання (спілки, асоціації); координація, тобто забезпечення синхронності дій учасників процесу регулювання індустрії туризму; контроль, оцінка й коректування діяльності елементів системи регулювання для забезпечення виходу на заплановані параметри розвитку.

Адміністративний механізм державного регулювання туристичної галуззі є сукупністю прийомів впливів, заснованих на використанні об'єктивних організаційних відносин між людьми та загально-організаційних принципів управління. Адміністративний механізм здійснюється організаційними, розпорядчими та економічними методами. За допомогою адміністративного механізму суб'єкт виконавчої влади здійснює управлінський вплив на об'єкт шляхом використання адміністративних форм управління. Адміністративний механізм здійснюється через такі засоби: ліцензування, стандартизацію, сертифікацію та візову стратегію.

Державне регулювання сфери туризму можна розглядати через дію таких **основних механізмів:**

- *регламентуючого* - держава за допомогою законів, нормативно-правових актів, нормативів установлює певні правила та регламенти діяльності різних видів туристичної діяльності, визначає правовий простір;
- *стимулюючого* - він включає способи підтримки діяльності та стимулювання її активізації організацій туристичної інфраструктури;
- *соціального* - передбачає регулювання державою соціально-економічних відносин, які б забезпечували доступ до туристичних та екскурсійних послуг дітям, молоді, людям

похилого віку, інвалідам та малозабезпеченим громадянам шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб;

- *коригуючого* - передбачає створення умов для розвитку та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;

- *контролюючого* - забезпечує нагляд і контроль за виконанням державних рішень і дотриманням законів у сфері туризму;

- *організаційного* - передбачає удосконалення структури державного регулювання та управління шляхом розмежування повноважень центральних та місцевих органів виконавчої влади, удосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування з суб'єктами господарювання, системи підвищення кваліфікації державної служби та посадових осіб місцевого самоврядування [7, с. 327].

Дослідження механізмів державного регулювання сфери туризму свідчать, що організаційний механізм є основою державного регулювання і потребує найбільшого удосконалення. До основних засобів реалізації організаційного механізму відносяться: розмежування повноважень центрального та місцевих органів виконавчої влади у сфері туризму; створення структурних підрозділів з питань туризму і курортів на всіх рівнях управління та координаційних консультативно-дорадчих органів; удосконалення взаємовідносин органів місцевого самоврядування з суб'єктами господарчої діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг; створення туристсько-інформаційних центрів; удосконалення системи підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язки з питань розвитку туризму [8, с.82].

Механізми реалізації державної туристичної політики передбачають розроблення державних і відповідних місцевих програм розвитку туризму, регулювання туристичної діяльності з боку органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Реалізація завдань державної і місцевих програм розвитку туризму значною мірою залежить від виконання місцевих бюджетів.

У зв'язку з тим, що основними джерелами поповнення місцевого бюджету є обов'язкові платежі та місцеві податки і збори, орган місцевого самоврядування, зацікавлений у тому, щоб на відповідній території було зареєстровано якомога більше суб'єктів підприємництва. Разом з тим, однією з головних причин низького рівня наповнення місцевих бюджетів є відсутність зацікавленості суб'єктів підприємництва у державній реєстрації безпосередньо на тій території, де здійснюється їх діяльність. Як правило, туристичні послуги надають підприємці, які не зареєстровані на відповідній території, а тому і не беруть участь у соціально-економічному розвитку території. Це свідчить про те, що система організаційних і економічних відносин органів місцевого самоврядування з суб'єктами підприємництва, організаціями, установами, громадськістю, окремими громадянами, які здійснюють діяльність у сфері туризму, не знаходиться на належному рівні.

З метою накопичення фінансових ресурсів для реалізації місцевих програм розвитку туризму доцільно створити місцеві фонди розвитку туризму за допомогою договірних угод на передачу суб'єктами підприємництва, які здійснюють діяльність у сфері туризму, частини прибутку від їх діяльності.

Науковцями запропоновано шляхи взаємодії органів місцевого самоврядування з суб'єктами господарювання, які реалізують діяльність з надання туристичних послуг шляхом проведення конкурсного відбору переможців серед суб'єктів господарювання для наступного співробітництва. Це створення корпоративних утворень у вигляді господарського товариства та комунальних підприємств - інформаційно-туристичних центрів; надання пільг з місцевих податків і зборів; сприяння в організації рекламно-інформаційного забезпечення; надання в оренду на пільгових умовах майна територіальної громади тощо. Обґрунтовано шляхи підвищення ролі органів місцевого самоврядування в розвитку туристсько-

екскурсійної діяльності на основі впровадження конкурсного відбору суб'єктів підприємництва.

З метою реалізації державної туристичної політики органи місцевого самоврядування повинні сконцентрувати увагу на впровадженні наступних заходів: залучення коштів для реалізації місцевих програм розвитку туризму на основі створення обласного фонду розвитку туризму; надання пільг з оподаткування інвесторам, що інвестують реалізацію заходів місцевих програм розвитку туризму; забезпечення участі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у підготовці проектів державної програми розвитку туризму; залучення фахівців, громадськості до експертизи проектів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших правових заходів з питань туризму; сприяння паспортизації туристичних підприємств; налагодження потужної реклами, випуск високоякісного інформаційно-довідкового матеріалу, туристичних оглядових і маршрутних карт; забезпечення регулярного проведення обласних, міських туристичних виставок, фестивалів, ярмарків; участь вітчизняних виробників і туристичного продукту в подібних заходах за кордоном; внесення змін до нормативно-правових актів щодо розмежування повноважень місцевих органів виконавчої влади та центральних органів виконавчої влади у галузі туризму.

Одним з головних заходів удосконалення державного регулювання сфери туризму є організація професійної підготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Для впровадження економічних і фінансових заходів, спрямованих на підвищення ефективності державного регулювання сфери туризму, необхідно постійно здійснювати організаційно-кадрове забезпечення цих заходів. Для цього треба розробляти регіональні програми з організації підготовки та підвищення кваліфікації кадрів державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, які займаються виконанням обов'язків у сфері туризму [4]. При цьому заходи щодо впровадження цих програм повинні передбачати обов'язковість системи підвищення кваліфікації для працівників, зайнятих вирішенням завдань у сфері туризму, а також заохочення виконавчих органів у систематичній професійній підготовці їх службовців. Це передбачає створення науково-методичного сектору при обласній координаційній раді з питань розвитку туризму; розробку кошторису витрат на заходи з цих питань та розробки заходів для обласної програми розвитку туризму.

Органи державної влади вживають певних заходів для підвищення авторитету України на міжнародній арені, формування позитивного іміджу України та просування національного туристичного продукту на внутрішньому та зовнішніх ринках. Однак повна відсутність бюджетного фінансування, розпорошена державна система управління та недосконалість норм законодавства гальмують активізацію розвитку сфери туризму, а відсутність державної політики унеможлиблює динамічний розвиток туристичної галузі.

З метою виконання глави 16 "Туризм" Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію, гармонізації законодавства України у сфері туризму із законодавством Європейського Союзу:

1) протягом 2016 року розробити та подати Кабінету Міністрів України:

- проект нової редакції Закону України "Про туризм", що відповідатиме законодавству Європейського Союзу у сфері туризму та провідним світовим практикам щодо ведення бізнесу, забезпечить пріоритетність та стимулювання в'їзного і внутрішнього туризму, удосконалив механізми фінансового забезпечення відповідальності туроператора та турагента перед туристами, регулюватиме діяльність фахівців туристичного супроводу та саморегулювальних організацій та передбачатиме створення державного реєстру суб'єктів туристичної діяльності;

- до 1 січня 2018 року забезпечити виконання плану імплементації Директиви Ради ЄС від 13 червня 1990 року № 90/314/ЄЕС про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне;

- до 1 січня 2017 року спільно з Міністерством інформаційної політики України створити туристичний веб-портал "Visit Ukraine" з поданням у єдиному форматі достовірної та актуальної інформації про туристичні можливості регіонів та міст України;

- протягом 2016-2017 років спільно з Державною службою статистики України впровадити рекомендовану Всесвітньою туристичною організацією (UNWTO) систему сателітних рахунків у сфері туризму, яка дасть змогу визначати реальний внесок туризму в соціально-економічний розвиток держави та окремих регіонів;

- підготувати пропозиції про здійснення державно-приватного партнерства щодо об'єктів державної власності у сфері туризму і курортів;

- розробити спільно з Міністерством екології та природних ресурсів України мережу маршрутів з відвідуванням об'єктів природно-заповідного фонду України міжнародного значення, у тому числі реєстр об'єктів з підвищеним туристичним потенціалом;

- опрацювати спільно з Міністерством культури України питання щодо віднесення державних підприємств "Навчально-консультативний центр по туризму", "Науковий центр розвитку туризму" та Державної установи "Національна туристична організація" до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі України;

- підготувати спільно з Міністерством соціальної політики України перелік посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційні вимоги до них;

- забезпечити підготовку каталогу інвестиційних проектів у сфері туризму та курортів для представлення потенційним інвесторам;

- розглянути можливість запровадження податкових преференцій для туристичних підприємств, що надають послуги соціальним категоріям туристів (школярам, студентам, пенсіонерам, особам з обмеженими можливостями);

- забезпечити розроблення національної мережі туристичних брендів України (області, райони та міста);

- ініціювати проведення конкурсів молодіжних стартапів у сфері туризму із залученням інвесторів;

2) *доручити Міністерству закордонних справ України:*

- ввести в експлуатацію інформаційно-телекомунікаційну систему ІТС "Віза" для централізованого оформлення закордонними дипломатичними установами України віз іноземцям для в'їзду в Україну;

- забезпечити через дипломатичні установи України за кордоном представництво інтересів України у сфері туризму, поширення інформації для створення позитивного іміджу України як країни, безпечної для туризму;

3) *доручити Міністерству освіти і науки України:*

- за участю зацікавлених сторін розробити стандарти вищої освіти за спеціальностями "Туризм", "Готельно-ресторанна справа" та інших, за якими здійснюється підготовка фахівців для сфери туризму за відповідними рівнями вищої освіти, з урахуванням пропозицій галузевих об'єднань організацій роботодавців у сфері туризму щодо професійних компетентностей (професійних стандартів) фахівців у сфері туризму та запровадити їх в освітню діяльність вищих навчальних закладів;

- протягом 2016-2017 років вжити заходів для перегляду переліку професій галузі туризму та готельного господарства у «Класифікаторі професій України» на предмет їх відповідності стандартам ЄС та сучасним світовим практикам;

4) *доручити Міністерству інфраструктури України:*

- розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України для затвердження прозору систему доступу авіаперевізників, у тому числі бюджетних, на український ринок;
- переглянути спільно з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України графік руху поїздів з урахуванням потреб розвитку внутрішнього туризму;
- розробити концепцію збереження та розвитку вузькоколіїних залізниць як важливих об'єктів туристичних маршрутів;

5) *доручити Міністерству інформаційної політики України:*

- підготувати спільно з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Міністерством закордонних справ України пропозиції щодо проведення масштабної промоційної кампанії туристичних можливостей України на світовому та внутрішньому ринках з детальним планом реалізації та обсягами фінансування;

- забезпечити спільно з Державним комітетом телебачення і радіомовлення України трансляцію промо-роликів, тематичних теле- і радіопередач щодо просування національного та регіонального туристичних продуктів, пропагування внутрішнього туризму в Україні;

6) *доручити Міністерству аграрної політики та продовольства України* забезпечити проведення засідань міжвідомчої робочої групи з питань координації сільського туризму та туризму в сільській місцевості для підготовки пропозицій щодо внесення необхідних змін до законодавства у сфері сільського туризму;

7) *доручити Міністерству культури України* спільно із зацікавленими міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади забезпечити інфраструктурне облаштування та інформаційне забезпечення об'єктів історико-культурної спадщини України;

8) *доручити Міністерству екології та природних ресурсів України* спільно із зацікавленими міністерствами і відомствами та місцевими органами виконавчої влади забезпечити інфраструктурне облаштування та інформаційне забезпечення об'єктів природно-заповідного фонду України;

9) *доручити Міністерству охорони здоров'я України* вжити заходів для забезпечення підготовки Державного кадастру природних лікувальних ресурсів України.

Висновки. Перспективи подальшого дослідження полягають у тому, що проблема державного управління розвитком туризму недостатньо вивчена, а особливо механізми управління туристичної сферою у сучасних умовах. Політика формування ринку туристичних послуг має відповідати критеріям економічної результативності, соціальної ефективності та екологічної безпеки. Тому в подальшому слід дослідити механізми державного управління соціалізацією, екологізацією та інформатизацією туризму.

Вживання різноманітних форм взаємодії підприємств і органів місцевого самоврядування для вироблення конкурентноспроможного туристичного продукту, формування раціональних технологічних і коопераційних зв'язків, сприятиме взаємовигідному співробітництву підприємств і міської ради, формуванню конкурентних переваг та комплексному розвитку території.

З метою поширення позитивного досвіду роботи у сфері туризму щодо впровадження новітніх економічних та організаційних заходів треба запроваджувати нові форми співробітництва між органами місцевого самоврядування та суб'єктами підприємництва: створювати інформаційні туристичні центри у формі комунальних підприємств; виступати співзасновниками корпоративних підприємств у вигляді господарчих товариств; надавати пільги з місцевих податків і зборів; здавати в оренду на пільгових умовах майно територіальних громад. Це дозволить сконцентрувати потенціал професіоналізму та інфраструктурного забезпечення та інформаційних зв'язків між підприємствами і владою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про внесення змін до Закону України “Про туризм”: Закон України від 18.11.2003 р. № 1282-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - №50. - Ст. 2600. - С.34 - 55.
2. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект) : наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник. - К. : НАДУ, 2009. - 40 с.
3. Близнюк А.М., Коніщева Н.Й., Давиденко Л.І. Координація дій місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері туризму на обласному рівні // Вісник ДІТБ. - 2005. - №9. - С.8-15.
4. Давиденко Л.І. Підвищення кваліфікації кадрів у сфері державного управління туризмом // Зб. наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. - К.: Національна академія держ. управління при Президентові України, 2005. - С.73-81.
5. Державне управління: Словник-довідник / За заг. ред. В.М. Князєва, В.Д. Бакуменка. - К.: Вид-во української академії державного управління, 2002. - 228 с.
6. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. - К.: Знання - Прес, 2003. - 209 с.
7. Єсипчук Н. Взаємодія місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування як умова ефективного функціонування механізму державного управління // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2004. - №4. - С.326 - 331.
8. Коротич О. Механізми державного управління: проблеми теорії та практичної перебудови // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2006. - №3. - С.80-84.
9. Кравчук І. Державне регулювання розвитку туризму: зарубіжний досвід та перспективи впровадження // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008., Вип. 24., с. 134-141.
10. Нижник Н., Керецман В., Сасенко В. Стіввідношення державного регулювання регіонального розвитку та регіонального управління // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2004. – № 1. – С. 275 – 279
11. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. - К.: Вікар, 2003. - 262 с.

АННОТАЦІЯ

**МЕХАНИЗМИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ
СФЕРЫ В УКРАИНЕ**

***Актуальность.** Туристический бизнес Украины является неотъемлемой составляющей мирового туристического бизнеса. Государство провозгласило туризм одним из приоритетных направлений развития экономики и культуры, определило основные цели государственной регуляции и приоритетные направления государственной политики в отрасли туризма. Невзирая на значительную теоретико-методологическую базу исследований проблем использования туристско-рекреационных ресурсов отечественными и зарубежными учеными, вопрос государственной регуляции сферы туризма исследован недостаточно, в первую очередь, относительно усовершенствования механизмов государственной регуляции и организационной структуры управления туристической сферой в регионах Украины. На сегодня проблемным является вопрос классификации механизмов государственной регуляции в туристической сфере исходя из методов, средств, рычагов и инструментов, причем проблема заключается в их достаточном научно-практическом обосновании. Эффективное государственное управление может осуществляться лишь при наличии совершенных механизмов государственной регуляции. Поэтому необходимая разработка системы мероприятий по повышению эффективности государственной регуляции сферы туризма на общегосударственном и региональном уровнях.*

***Цель.** Целью статьи является исследовать основные механизмы государственной регуляции сферы туризма в Украине через систему регуляторов, которая определяет состояние вмешательства и влияния государства на туристическую сферу.*

***Методология.** Теоретико-методологической основой исследования выступают положения учений о системе государственной регуляции туристической сферы, научных трудах ученых, нормативно-правовом регулировании. В процессе исследования использованы общетеоретические и специальные методы анализа: анализа и синтеза, исторический, абстрактно-логический, программно-целевой и другие.*

***Результаты.** В процессе исследования значительное внимание уделяется нормативно-правовой базе регуляции туристической сферы Украины; процессам эффективной государственной регуляции сферы туризма; принципам государственной регуляции; взаимоотношениям государства и рынка туристических услуг; механизмам, с помощью которых местные органы власти могут эффективно влиять на социально-экономическое развитие сферы туризма в регионе.*

***Научная новизна.** Заключается в том, что на основе многоаспектных исследований обобщенно механизмы государственной регуляции туристической сферы деятельности.*

Практическая значимость исследования заключается в том, что проанализированы основные пути усовершенствования регуляции туристической сферы деятельности на перспективу.

Ключевые слова: государственная регуляция, механизмы государственной регуляции, модели государственной регуляции, кратковременное влияние туризма, долгосрочное влияние туризма, принципы государственной регуляции, прямое влияние туризма; не прямое влияние туризма; государственное управление; цели государственной регуляции, туристическая политика

SUMMARY

STATE MECHANISMS OF REGULATION OF TOURIST SPHERE IN UKRAINE

Topicality. Tourist business in Ukraine is an integral part of world tourism. The state has declared the tourism as one of the priority directions of economic development and culture, determined the main goals of state regulation and priorities of the state policy in the field of tourism. Despite of considerable theoretical and methodological basis of researches concerning problems of recreational resources usage by domestic and foreign scientists, the issue has been studied insufficiently, primarily the part what concerns the mechanism of state regulation and organisational structure of tourist sphere management in the regions of Ukraine. At present the problem is the classification mechanisms of state regulation in the tourism sphere based on methods, means, levers and tools, and the problem is of sufficient scientific and practical justification. Effective state management can be carried out only with the existence of perfectly improved mechanisms of state regulation. Therefore, there is the necessary of the measures development for improvement the efficiency of state regulation of tourism sphere at national and regional levels.

The aim of the article. The aim of the article is to investigate the main mechanisms of state control of sphere of tourism in Ukraine through the system of regulators, which determines the state of interference and influence of the state on a tourist sphere.

Methodology. The provisions of doctrines concerning the system of state regulation, scientific works and normative and legal regulation have been taken as theoretical and methodological basis of research. General theoretical and specific methods of analysis have been used: historical, statistical and economic, analysis and synthesis, abstract and logical, target-oriented and others.

Results. In the process of investigation the considerable attention has been paid to the normative and legal regulation of the tourism sphere in Ukraine, to the processes of effective state regulation of tourism sphere; to principles of state regulation; to the mutual relations of the state and market of tourist services; to the mechanisms due to which local authorities can effectively influence on socio-economic development of tourism sphere of the region.

Scientific novelty. Lies in the facts in that on the basis of many-sided research the mechanisms of state regulation of the tourist sphere activity have been generalized.

Practical relevance. Lies in the facts in that the main prospective ways of improvement of tourist sphere activity have been analysed.

Key words: state regulation, mechanisms of state regulation, model of state regulation, short-term influence of tourism, long-term influence of tourism, principles of state regulation, direct influence of tourism; indirect influence of tourism; state management; goals of state regulation, tourist policy

УДК 330.131.7

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

ПРОСКУРА В.Ф., БАКОВ Р.В.
Мукачівський державний університет

У статті наведено сучасне розуміння ризик-менеджменту на підприємстві як частини стратегічного управління організацією; перераховано переваги, які можуть отримувати підприємства від застосування ризик-менеджменту;

Звернуто увагу на те, що управління ризиками обов'язково повинно бути на підприємстві як частина поточного (оперативного) управління;

Визначено три головні аспекти якими характеризується цілісна система управління ризиками на підприємстві.

Зазначено, що ризик-менеджмент повинен бути органічно інтегрований в систему планування та управління підприємством, а також налагодити тісний зв'язок з існуючими на підприємстві системами управління.